

КУРМАЄВ
Петро Юрійович
Petrol09@i.ua

УДК 330.341

ПАВЛІЦЬ
Даріуш Олесь

**СУТНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА В
УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ**

**THE ESSENCE OF ENTREPRENEURSHIP
IN CONDITIONS OF THE KNOWLEDGE
ECONOMY**

д.е.н., доцент, професор
кафедри фінансів, обліку та
економічної безпеки,
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

к.е.н., Уряд гміни Громадка
(Польща)

У статті проаналізовано наукові підходи до визначення сутності підприємництва в умовах економіки знань. Зазначається, що на сьогоднішній день триває трансформація поглядів від суто класичних до сучасних, які базуються на категоріях інформатизації, мережовості, інституціоналізації. Обґрунтовується теза про домінування інформаційно-знаннєвої природи сучасного підприємництва над суто економічною. Визначено сучасні риси підприємництва, які більш повно розкривають еволюцію даної наукової категорії в умовах економіки знань. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є розробка заходів щодо підвищення ефективності функціонування інституційної структури економіки знань.

В статье проанализированы научные подходы к определению сущности предпринимательства в условиях экономики знаний. Отмечается, что на сегодняшний день продолжается трансформация взглядов от чисто классических до современных, основанных на категориях информатизации, сетей, институционализации. Обосновывается тезис о доминировании информационно-знаневой природы современного предпринимательства над чисто экономической. Определены современные черты предпринимательства, которые более полно раскрывают эволюцию данной научной категории в условиях экономики знаний. Перспективным направлением дальнейших научных исследований является разработка мероприятий по повышению эффективности функционирования институциональной структуры экономики знаний.

The article analyzes the scientific approaches to the definition of the essence of entrepreneurship in the knowledge economy. It is noted that today the transformation of views from purely classical to modern, based on the categories of informatization, networking, institutionalization. The thesis is based on the dominance of the informational and knowledgeable nature of modern entrepreneurship over a purely economic one. The modern features of entrepreneurship are defined, and they reveal the evolution of this scientific category in conditions of knowledge economy more fully. The perspective areas for further research are the development of measures to improve the effectiveness of the institutional structure of the knowledge economy.

Ключові слова: економіка знань, ефективність, підприємництво, інформація, управління

Ключевые слова: экономика знаний, эффективность, предпринимательство, информация, управление

Keywords: knowledge economy, efficiency, entrepreneurship, information, management

ВСТУП

Феномен підприємництва багато років займає центральне місце у дослідженнях вчених. Функціонування сучасного підприємництва, існування якого є необхідною умовою цивілізаційного розвитку, суттєво залежить від продукування нових знань, їх дифузії та використання. Вищезазначене й визначає актуальність обраної тематики.

Сутність й ключові компоненти економіки знань висвітлено у науковій праці У. Пауелла та К. Снеллман [1].

Правові аспекти функціонування економіки знань достатньо ґрунтовно розглянуто Д. Фораєм [2]. Автор вказує на проблему формування монополій на знання в контексті прав інтелектуальної власності.

Детермінанти формування та розвитку підприємницької ініціативи розглядаються у наукових працях: Й. Шумпетера [3], І. Кірцнера [4] та багатьох інших.

Серед вітчизняних дослідників проблематики формування економіки знань доцільно виділити В. Семіноженку [5] та Л. Федулову [6].

Разом з тим, додаткового дослідження потребують окремі питання пов'язані із поглибленням розуміння сутності підприємництва в умовах економіки знань.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз наукових підходів до визначення сутності підприємництва в умовах економіки знань.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використовувалися наступні методи: абстрактно-логічний (при узагальненні основних положень теорій підприємництва та економіки знань), порівняльно-історичний (при пізнанні особливостей функціонування сучасного підприємництва).

РЕЗУЛЬТАТИ

Представники різних шкіл економічної науки формують підходи, які відображають їх розуміння сутності підприємництва в умовах економіки знань.

На сьогоднішній день триває трансформація поглядів від суто класичних до сучасних, які базуються на категоріях інформатизації, каузативу, мережовості, інституціоналізації тощо. У дослідженнях відбувається становлення напрямів, пов'язаних із визначенням ролі підприємництва у формуванні нових ринків, еволюції підприємницького процесу, впливу інформації та знань.

Так, достатньо поширеним є науковий підхід, представники якого визначають підприємництво як діяльність пов'язану із використанням певних можливостей. Марк Кассон [7, С. 57-58] характеризував можливість як розбіжність у інформації, що спричиняє нерівномірний розподіл ресурсів. Підприємці відкривають можливості, оскільки мають змогу краще обробити інформацію, ніж інші люди [8, С.33].

У рамках даного підходу, у [9] зазначається, що «підприємництво – це використання сприятливих, прибуткових можливостей для утворення приватного та суспільного багатства». Значною мірою, можливості зумовлюються наявністю релевантної інформації та знаннями.

Використання ринкових можливостей визначається авторами [10] у якості однієї з основних підприємницьких орієнтацій, поряд із здатністю діяти автономно, готовністю до інновацій та ризику тощо. Разом з тим, у [11] справедливо зазначається, що лише поєднання та / або використання можливостей не обов'язково є ознакою підприємництва, оскільки альтернативні варіанти діяльності можуть перевищувати потенційні переваги.

Інші дослідники [12; 13, С. 32] звертають увагу на соціальні аспекти. Вони виходять з того, що одночасно із економічною метою, розвиток підприємства повинен передбачати соціальну перспективу.

Напрацювання вітчизняних вчених представлені, переважно, традиційними підходами.

Багато досліджень у цій сфері зосереджено на особистості підприємця, пошуку факторів, які є визначальними. Так, наприклад, Й. Шумпетер у своїх ранніх працях [3] акцентував увагу на новаторській діяльності підприємців, яка, дестабілізуючи наявну економічну систему, забезпечує їй нову якість. І. Кірцнер [4] розвиває погляди Й. Шумпетера, доповнюючи характеристики реалізацією нових можливостей. Але, на відміну від Й. Шумпетера, дослідник не вважає підприємця носієм деструктивного впливу, навпаки, вчений вказує на функцію збереження/відновлення рівноваги.

Колектив дослідників, ототожнює підприємництво із активністю людини, спрямованою на продукування цінностей у результаті створення або розширення економічної діяльності при використанні нових продуктів, процесів або ринків [14].

У свою чергу, А. Ван де Вен [15, С. 212-214] виступив із критикою підходів зорієнтованих як на вивчення особистості підприємця, так і підприємницької поведінки. Вчений зазначав, що згадані теорії не повною мірою розкривають сутність підприємництва у

контексті його соціальної, економічної та інших видів інфраструктури.

На нашу думку, це була одна з перших спроб у цілісному вигляді зобразити систему взаємозв'язків підприємця та середовища у якому він формує й реалізує свої ідеї, використовуючи інформацію і знання.

Підтримуючи в цілому наукові підходи, які пов'язують функціонування підприємництва із певним середовищем, доцільно, на нашу думку, доповнити їх інформаційною та знаннєвою складовими. З цього приводу, у [16] вірно зазначено, що сучасна епоха супроводжується трансформаціями традиційного капіталізму, у результаті яких змінюються трудові відносини, усувається приватна власність в традиційному розумінні, а інформація стає домінуючим виробничим ресурсом.

Саме тому, доцільно вести мову про домінування інформаційно-знаннєвої природи сучасного підприємництва над суто економічною.

Інформація та знання стають основними чинниками ефективності економічної системи, без яких економічний, соціальний й, зрештою, цивілізаційний прогрес є практично недосяжним завданням, поза залежністю від обсягу фінансових ресурсів, інвестованих у виробниче обладнання й технологію. Управлінська, науково-технічна, економічна й інші види інформації формують нову якість взаємодії між елементами підприємницького середовища, підвищують ефективність продукування товарів та послуг, стають рушійною силою інновацій, “персоніфікованим” ресурсом, частиною ноу-хау підприємств [17, С. 56; 20].

Існуючі підходи до виділення рис підприємництва наводять, переважно, стандартний їх перелік [18, С. 6]:

- мобільність, гнучкість, динамічність;
- самостійність;
- оперативність рішень та дій;
- цілеспрямованість у бізнесі;
- творче ставлення до справи, ініціативність;
- пошук нетрадиційних рішень, нових дій у сфері бізнесу;
- готовність до ризику та вміння ним керувати;
- комунікативний характер діяльності;
- орієнтація на потреби споживачів.

Разом з тим, на нашу думку, формування економіки знань та, у результаті цього, ускладнення загальносвітових суспільних взаємовідносин вплинуло на процес виокремлення нових рис, які, переважно, притаманні сучасному підприємництву. До сучасних рис підприємництва, які більш повно розкривають еволюцію даної наукової категорії в умовах економіки знань, ми пропонуємо віднести:

- наднаціональний характер, що зумовлений впливом процесів глобалізації. Його важливими проявами є транскордонність економічних відносин, рух факторів виробництва (у першу чергу, знань та інформації), глобальна конкуренція, поява та розвиток нових наднаціональних організаційно-правових форм;
- поєднання формальних (нормативно-правові акти різних ієрархічних рівнів) та неформальних (національні та культурні особливості) норм, які врегульовують процес виробництва, рух ресурсів тощо;
- трансформація ресурсів підприємництва у нап-

рямку їх дематеріалізації, віртуалізації, яка проявляється під впливом глобалізації і розвитку сучасних технологій поширення знань та інформації й переміщення окремих факторів виробництва. Вищеведене зумовлює, з одного боку, підвищення ефективності управління, здешевлення витрат виробництва, сприяє формуванню ефективних каналів реалізації, з іншого – існує можливість деструкції системи «людина-машина»;

- поєднання бізнесу та влади, яке набуває різних інтеграційних форм від лобіювання до олігархії. Так, наприклад, нормативно врегульоване функціонування інституту лобіювання притаманне багатьом економічно розвиненим країнам. У даному випадку, має місце взаємне врахування інтересів: політик/спеціалізована установа отримує додаткові фінансові ресурси, підприємницька структура – просування інтересів. На противагу легітимному лобіюванню, олігархізація – це процес використання фінансових ресурсів з метою концентрації влади для забезпечення монопольного становища у одному або декількох секторах економіки та/чи суспільного життя.

ВИСНОВКИ

Невід’ємними атрибутами сучасного підприємства є знання та інформація. Їх ефективне використання, поряд із іншими ресурсами, спроможне забезпечити конкурентоспроможність як окремого суб’єкта підприємницької діяльності, так й країни в цілому. Саме тому, надзвичайно важливо відстежувати та враховувати основні тенденції економіки знань. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є розробка заходів щодо підвищення ефективності функціонування інституційної структури економіки знань.

Список використаних джерел

1. Powell W.W., Snellman K. The knowledge economy Annual Review of Sociology. 2004. Vol.30. P.199-220
2. Foray D. Intellectual property and innovation in the knowledge-based economy. URL: www.sristi.org/mdpipr2006/new_files/7.pdf
3. Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development. Harvard University Press, Cambridge, MA, 1934.
4. Kirzner I.M. Discovery and the Capitalist Process. Chicago: University of Chicago Press, 1985.
5. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна / За заг. ред. А.П. Гальчинського, С.В. Львовичкіна, В.П. Семіноженка. К.: ХФ НІСД, 2004. 261 с.
6. Федулова Л.І., Корнєєва Т.М. Особливості економіки знань на сучасній фазі розвитку суспільства: теорія і практика розбудови в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 4. С. 73–86
7. Casson M. The entrepreneur: An economic theory. Oxford, UK: Martin Robertson, 1982. 418 p.
8. Shaver K.G., Scott L.R. Person, process, choice: The psychology of new venture creation. Entrepreneurship Theory and Practice. 1991. №16(2). P. 23-46.
9. Venkataraman S. The distinctive domain of entrepreneurship research / S. Venkataraman. Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence, and Growth / Eds.: J. Katz, J. Brockhaus. Greenwich: CT, 1997. 132 p.
10. Lumpkin G.T., Dess G.G. Clarifying the entrepreneurial orientation construct and linking it to performance. Academy of Management Review. 1996. Vol. 21. №1. P. 135 – 172
11. McKenzie B., Ugbah S., Smothers N. Who is an entrepreneur? Is it still the wrong question? Academy of Entrepreneurship Journal. 2007. Vol. 13. №1. P. 23-43.
12. Otani K. A human capital approach to entrepreneurial capacity. Economica, New Series. 1996. Vol. 63. №250. P. 273-289.
13. Жигір А.А. Сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 20. С. 28-33.
14. Ahmad N. Hoffman A. A Framework for Addressing and Measuring Entrepreneurship. OECD Statistics Working Papers. 2008. № 2008/02. P.1-31.
15. Van de Ven A. H. The development of an infrastructure for entrepreneurship. Journal of Business Venturing. 1993. №8(3). P. 211-231
16. Thurow L.C. The of Capitalism. How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World. – L., 1996
17. Комаров И. Интеллектуальный капитал. Персонал. 2000. № 5. С. 56
18. Донець Л.І., Романенко Н.Г. Основи підприємництва. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 320 с.
19. Kurmaiev, P. Yu., Pyzhianova N. V. Organizational and economic mechanism of state regulation of higher education system in Ukraine. Науковий вісник Полісся. 2016. № 1 (9). С. 107-112
20. Ажажа М.А. Інтелектуалізація економіки: інноваційний і людський потенціал в умовах глобалізації URL : http://vlp.com.ua/files/02_34.pdf